

MANUEL RIU

*DOCUMENTS DELS SEGLES XII AL XV DELS MASOS,
CASTELL I PARRÒQUIA DE SANTA MARIA DE BALSARENY
(BAGES)*

ABSTRACT

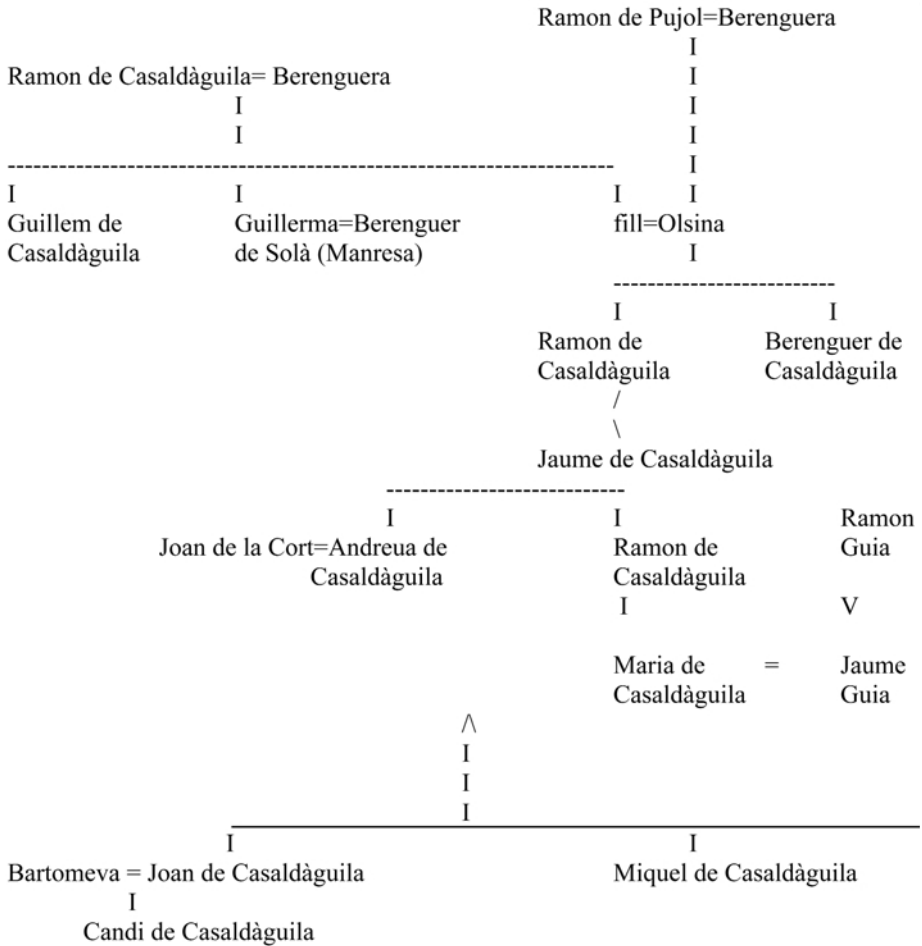
This work is based on eleven documents from Mas de Casaldàguila (in the town of Balsareny) belonging to a private owner and dated between 1255 and 1465. They allow us to know some particular aspects about the way a country farming family, whose members were not slaves, lived during these two Medieval centuries.

Fa més de quaranta anys que el Doctor Sabala, metge de Balsareny afincat a Barcelona, em demanà que li llegís un lot d'onze pergamins procedents del Mas Casaldàguila de Balsareny, escrits en llatí. Vaig fer-ho de molt bon grat i li vaig retornar els originals amb uns breus resums en català. Penso que el fet de tractar-se, segons sembla, de la casa pairal del bisbe-missioner Casaldàguila, a la selva brasilerà, fa avinent de donar-los a conèixer.

Són documents variats, del 1255 al 1465, període de dos segles, a la baixa edat mitjana, dels masos, castell i parròquia de Sta. Maria de Balsareny, que es refereixen a diversos temes de la Vall del Llobregat mitjana i de la comarca de Bages.

Fan referència al pagament de deutes (doc. 1), al d'una herència i llegítima d'una filla de Casaldàguila (doc. 2), a la liquidació d'un dot i aixovar d'una nora (doc. 3), al pagament de la part d'herència, llegítima i fraquesa d'un fadrister del Casal que se n'ha anat a viure a la ciutat de Manresa (doc. 4), de la compra d'una olivera amb la terra on era plantada (doc. 5), i als catorze anys, l'adquisició de tot l'oliverar que la família de Martín posseïa al terme de Balsareny (doc. 6), al pagament de més deutes (doc. 7), al conflicte per l'ús d'unes tines (doc. 8), al pagament d'esponsalici (doc. 9), al pagament d'un dot mixt, en diners i roba (doc. 10), i al testament (doc. 11) de Joan de Casaldàguila.

Hi queden reflectits els moments bàsics de la vida a una masia catalana en la qual viuen cinc generacions dels Casaldàguila. Podria establir-se el quadre genealògic següent:

Catàleg de documents

Núm. 1

3 de març de l'any del Senyor 1255

Reconeixement de pagament d'un deute

Pergamí original (9,5 x 12,8 cm)

Guerau Clavell reconeix a Ramon de Casaldàguila que li ha pagat tots els deutes, excepte 30 sous que consten en una carta específica.

Fet el 3 de març de l'any del Senyor 1254.

Sig+ne de Guerau Clavell que ho aprova.

Sig+ne de Bernat Viladenca i Berenguer de Ribes, testimonis.

Ramon de Sala, notari públic de Manresa, ho va escriure i signà.

Núm. 2

7 de febrer de 1257

Ramon de Casaldàguila, dota una filla.

Pergamí original (7,7 x 9,5 cm). Carta partida per ABC.

Ramon de Casaldàguila i la seva esposa Berenguera, donen a Berenguer del Solà la seva filla Guillema per esposa i li lliuren conjuntament per herència i llegítima la quantitat de 630 sous barcelonins que podran retenir de perpetuïtat ells i els descendents. Si Guillema morís sense fills, pot fer el que li plagui de la meitat d'aquest dot, restant l'altra meitat retornada als pares Ramon i Berenguera o els seus hereus.

Fet el 7 dels idus de febrer de l'any del Senyor 1256.

Sig+nes de Ramon de Casaldàguila i la seva esposa Berenguera.

Testimonis: B. De Serrarols, P. Rícula, P. De Navàs.

Notari: Ramon de Sala, notari públic de Manresa.

Núm. 3

4 de novembre de 1286

Declaració de deute de dot

Pergamí original (9,7 x 19,5 cm)

Ramon de Pujol Superior i la seva esposa Berenguera de la parròquia de Castellnou de Bages reconeixen deure a Ramon de Casaldàguila i als seus, de la parròquia de Santa Maria de Balsareny, 700 sous en moneda de Barcelona de tern que li deuen per l'aixovar de llur filla Olesina i prometen pagar-los-els a terminis: 200 sous tot seguit, 100 sous per la propera festa de Pasqua, 70 sous des d'aquesta festa en un any i altres 70 sous cada any fins que el deute sigui pagat del tot.

Designen avaladors i principals pagadors a Ramon Deodat (Daderuet) i Pere Manyé de la parròquia de Callús i a Pere de Comella i Simeó de Figuerola de la parròquia de Sant Andreu de Castellnou, els quals hauran de fer que tot es compleixi, obligant llurs bens mobles i immobles.

Fet el dia abans de les nones de novembre de l'any del Senyor 1286.

Sig+ne de Ramon de Pujol, sig+ne de Berenguera, signes de Ramon Daderuet, Pere Manyé, Pere de Comella i Simeó de Figuerola, avaladors.

Testimonis: Guillem de Riera, G. de Garriga i Berenguer de Solà.

Notari: Berenguer del Mas, rector de l'església de Castellnou.

Núm. 4

8 de febrer de 1295

Guillem de Casaldàguila renuncia als seus drets a la casa paterna.

Pergamí original. (7,6 x 22 cm)

Guillem de Casaldàguila, de Manresa, renuncia als seus drets a la casa de Casaldàguila a favor del seu nebot Ramon de Casaldàguila, de la parròquia de Santa Maria de Balsareny i manifesta restar ben pagat de la part de l'herència, llegítima i frasca que li pertanyen al Mas de Casaldàguila i a tots els altres béns que foren dels seus pares Ramon de Casaldàguila i Berenguera, ambdós difunts i avis del dit Ramon.

Per mitjà d'aquest document renuncia a perpetuïtat a tota excepció i promet no demanar res més.

Fet el 6 dels idus de febrer de l'any del Senyor 1294.

Sig+ne de Guillem de Casaldàguila.

Testimonis: Guillem de Vilar i Ramonet de Solans.

Notari: Jaume d'Artès, notari públic de Manresa, qui ho féu escriure i signà.

Núm. 5

11 de juny de 1300

Ramon de Casaldàguila compra una olivera.

Pergamí original (11,3 x 21, 6 cm)

Pere de Condamina, del terme de Balsareny, tinent i possessor del Mas del Solà, i la seva esposa Rovira de Pla, venen a Ramon de Casaldàguila, del mateix castell de Balsareny, i a qui ell vulgui a perpetuïtat, una olivera amb la terra on és plantada, la qual posseeix dintre del terme de dit castell de Balsareny, en el lloc que en diuen Coll de les Oliveres (Coliveres), que és el camí que condueix al Mas de Casaldàguila, vers els masos de Selva, al cim del Maiol que hi ha allí, pel preu de 8 sous en moneda barcelonesa de tern.

Aquesta olivera, amb la terra en la qual és plantada, la posseeixen pel monestir de Santa Maria de Montserrat, i la venen salvant però els drets de dit monestir. Es consideren ben pagats i renuncien a cap altre dret, fins i tot si l'olivera val més en endavant dels 8 sous, sense cap retenció.

Na Rovira renuncia al seu dret de muller i al que li pertoca per esponsalici i jura observar-lo prestant jurament sobre els quatre Èvangelis.

Fet el 3 dels idus de juny de l'any del Senyor 1300.

Sig+ne de Pere de Condamina. Sig+ne de dita Rovira.

Testimonis: Cilius de Fucimanya i Peracaci de Cardona.

Notari: Bernat de Condamina, rector de l'església de Balsareny.

Núm. 6

1 de gener de 1314

Venda dels olivars dels de Martín.

Pergamí original (15,3 x 16,2 cm)

En presencia del notari i dels testimonis sotasignants, especialment cridats i pregats per a aquest acte, Bernat de Martín, del castell i terme de Balsareny, i el seu fill Jaume, i la muller del dit Jaume de Martín, anomenada Esclarmunda, posaren en plena possessió, de paraula i de fet, a Berenguer de Casaldàguila, germà de Ramon de Casaldàguila, del castell de Balsareny, batlle de Castellterçol, de totes les seves oliveres i dels fruits de les mateixes que posseïen al Mas dels dits de Martín, i en totes les pertinences de dit Mas i de tots els olivars que hi posseïen. Els quals li vengueren per mitjà d'un document en el qual s'explica amb més extensió dita venda.

Fet el 1r de gener de l'any del Senyor 1313.

Sig+nes dels predits Bernat de Martín, Jaume de Martín fill seu i l'esposa d'aquest Esclarmunda. Tots els quals ho fan, aproven i signen.

Testimonis: Benet del Soler, Bertran de Cort i Ramon de Martín.

Notari: Bernat de Condamina, rector de l'església de Balsareny que ho va escriure i signà.

Núm. 7

24 de novembre de 1324

Reconeixement a Ramon de Casaldàguila d'haver pagat un deute.

Pergamí original (17,8 x 25,3 cm)

Guillem de Boures, de Castelladral –actuando en un deute de 80 sous en moneda barcelonesa de tern, subscrit pel jueu Hanoch- com a procurador de Ramon d'Exelles (sexilis) i de Romia sa muller, i de Berenguera esposa del difunt Ramon

d'Exelles, del terme del castell de Balsareny, segons consta en el document per a aquest fi, reconeix a Ramon de Casaldàguila, del terme de Balsareny, que com que hi estava obligat, li pagà 25 sous, en moneda barcelonesa de tern, dels 700 sous de dita moneda que li devien Bernat de Martín, i el seu fill Jaume, i Esclarmunda sa muller, per raó del dot de Berenguera filla de dit Bernat de Martín i muller de dit Jaume d'Exelles.

D'aquest deute els Exelles esmentats es faran avaladors segons consta en document en poder del notari Bernat de Condamina, rector de l'església de Balsareny, fet el 12 de gener de 1313.

A aquest deute tenia obligació dit jueu i procuració de dits creditors en 280 sous, que li pagaren donant-li els drets de 25 sous que tenien contra dits deutors, dels quals es considera ben pagat. Renunciant als drets de diner no comptat i d'engany.

Donava i concedia a Ramon d'Exelles i als seus, els llocs, drets, raons i accions que li pertanyien per dits 25 sous, contra dits deutors i béns i els hereus d'ells.

Fet el 8 de les Kalendes de desembre de l'any del Senyor 1324.

Sig+ne Guillem de Boures, que ho fa, aprova i signa.

Testimonis: Bernat de Martín fill de Bernat de Martín, Ramon de Martín, Bernat de Riera, escolar.

Sig+ne de Guillem de Condamina predit, regent l'església de Santa Maria de Balsareny pel venerable Berenguer Egidi, canonge de Vic i rector de dita església.

Núm. 8

18 de setembre de 1365

Rebut de 200 sous a favor de Jaume de Casaldàguila.

Pergamí original (9,4 x 24,5 cm)

Bernat del Soler i Rovira, la seva esposa, de la parròquia de Santa Maria de Balsareny, confessen i reconeixen que Jaume de Casaldàguila, de la mateixa parròquia, els trameté i pagà 200 sous en moneda barcelonina de tern, per raó de les utilitzacions per uns i altres de les dues tines d'ells que es discutiren i promogueren qüestió o baralla, resolta per l'arbitratge de les persones escollides per les dues parts. Renuncien als diners no comptats o rebuts, firmen l'albarà corresponent, i es comprometeren a no demanar-los res més en el futur.

Fet el dia 18 de setembre de l'any de la Nativitat del Senyor 1365.

Sig+ne de Bernat del Soler. Sig+ne de Rovira, muller d'ell.

Testimonis: Pere Oliva, Ferrer de Martín; Guillem de Rabegia, Arnau de Riera, de la parròquia de Balsareny.

Sig+ne d'Arnau de Coma, que serveix l'església de Santa Maria de Balsareny per pacte amb mossèn Guillem [de Condamina?] rector de dita església i notari públic de dit lloc qui ho escrigué i per autoritat del reverendíssim bisbe de Vic, ho signà.

Núm. 9

30 de juny de 1371

Paga d'esponsalici a Jaume Guia.

Pergamí original (12,6 x 23,7 cm)

Ramon Guia, Jaume Guia i Maria, esposa d'aquest darrer, de la parròquia de Santa Maria de Sallent, confessen i reconeixen a Ramon de Casaldàguila, de la parròquia de Santa Maria de Balsareny, que pagà plena i íntegrament els 100 sous en moneda barcelonina de tern, que prometé pagar, per raó de dot i aixovar, a Jaume Guia, germà de Ramon i marit de dita Maria, segons millor i més extensament es conté en els instruments nupcials fets entre dit Jaume i Maria.

Així, doncs, renuncien a l'excepció del diner no comptat, no hagut i no rebut i fan el present rebut de dits 100 sous, prometent no demanar-los més per ésser ben pagats.

Fet el 30 de juny de l'any 1371.

Sig+ne de Ramon Guia. Sig+ne de Jaume Guia, signe de Maria esposa del dit Jaume, que ho signen, concedeixen i aproven.

Testimonis: Berenguer de Camps, Pere de Riudor de la parròquia de Sallent, i Guillem Saserra del terme de Castellnou [de Bages].

Notari: Sig+ne d'Arnau de Riera, prevere, regent de l'església i escrivania de Santa Maria de Balsareny i notari públic de la mateixa, qui va escriure el document i el signà per l'autoritat del reverendíssim bisbe de Vic.

Núm. 10

Any 1440?

Rebut de dot

Pergamí original, incomplet, fragmentari en dos trossos.

Joan de La Cort, i el seu fill Joan de la Cort, del Mas de la Cort de Masbuscà, del terme del castell de Cardona, reconeixen i confessen haver rebut de Jaume de Casaldàguila, de la parròquia de Santa Maria de Balsareny, la quantitat que va prometre per dot a la seva filla Andreua, muller de Joan de la Cort, el jove, consis-

tent en 20 lliures en moneda barcelonesa de tern, una flassada, un cobrellit, dos llençols, unes tovalles, sis tovallons i sis canes de draps de llana bruneta de bon tint.

Fet [l'any 1440?]

[Falta un bon tros]

Testimonis: Joan Espinalbosa i Antoni Codina, de la vila de Cardona.

Sig+ne de Joan de Cardona, notari de la vila de Cardona i de la parròquia del monestir de Sant Vicens del castell de Cardona, pel venerable sagristà de dit monestir.

Núm. 11

20 de juny de 1465

Testament de Joan de Casaldàguila.

Pergamí original (45 x 21, 7 cm)

Joan de Casaldàguila, de la parròquia de Santa Maria de Balsareny, diòcesi de Vic, restant malalt, fa testament i escull com a marmessors el seu germà Miquel de Casaldàguila i Bernat Cerveró habitant a la vila de Sampedor, als quals atorga plena potestat per executar aquest testament.

Primerament vol que es paguin els seus deutes i es restitueixi per les injúries al qui calgui. Escull sepultura al cementiri de Santa Maria de Balsareny, amb els costums funeraris i altres drets de consuetud, deixa per la salvació de la seva ànima 8 lliures, que desitja siguin distribuïdes pels marmessors de la manera següent: Vol que el dia de la seva sepultura i el cap d'any d'ella, en honor del seu cos, es faci una ofrena suficient de pa, vi i carn a criteri dels marmessors.

Que totes les misses, durant tres dies, se celebrin per la seva ànima i per la dels seus pares i fidels difunts en la porció i caritat acostumada.

Deixa a l'altar major de Santa Maria de Balsareny un ciri o brandó d'una lliura de cera de pes. A cada altar de dita església, un ciri de mitja lliura. Als marmessors, cinc sous a cadascun.

Deixa a Bartomeva, la seva esposa, *dominam potentem* l'ús i els fruits, si viu casta i sense varó, i li deixa 10 sous dels seus béns, i 10 lliures dels seus béns propis perquè en faci la seva voluntat. Li reconeix que aportà, en concepte de dot, set lliures, una flassada, un parell de llençols i un cobrellit. No vol que li siguin tocats, ni tampoc el seu vestit, i que en tot cas li sigui fet vestit de dol.

Deixa a la senyora terrenal, 1 sou. A dita mestressa, tutora dels fills.

Vol que per les ànimes seva, dels pares i dels fidels difunts se celebri un trentenari de Sant Amador, pel rector o vicari de Balsareny, cada any. Deixa a cada fill, 1 sou. La resta de les 8 lliures que sigui distribuïda en misses a celebrar per les ànimes del Purgatori.

Tots els altres béns, mobles i immobles, siguin on siguin, els deixa al seu fill Candi, legítim i natural i el fa hereu universal, i després d'ell als seus fills, de major a menor, o als parents més pròxims.

Aquesta és la seva darrera voluntat. Feta a la parròquia de Santa Maria de Balsareny, el 20 de juny de 1465.

Sig+ne de Joan de Casaldàguila.

Testimonis: Bartomeu Iglésies de Santa Maria de les Esglésies, i Joan Vilaredes, de la parròquia de Santa Eulàlia d'Argençola.

Sig+ne de Joan Vidal, vicari i notari de l'església parroquial de Balsareny.

Relació dels deutes li deuen a ell i al seu pare, i les penyores que té.

- 1) Bartomeu Iglésies "ens deu 7 florins corrents al meu pare i 30 sous a mi dit Joan". I té en Joan en penyora una olla de coure gran.
- 2) Joan Vilaredes deu 5 sous al seu pare i 22 sous a ell; i té en penyora un mantell de bruneta.
- 3) Torrent Salou li deu 1 sou, i una quartera de sègol de 9 sous i 2 diners i té en penyora el vestit de la seva muller.
- 4) En Corts deu en total 15 sous.
- 5) Narcís de Castelladral, per oli, 99 sous.
- 6) En Comes de Serrarols deu al pare del testador, per cera, 77 sous.
- 7) En Torroella de Sorba, 1 sou i 8 diners.

A més desitja que consti que s'ha pagat a la seva germana de Torrent Pregon, de Viver, el dot i totes les robes que li havia promès, de manera que no pot demanar res més.